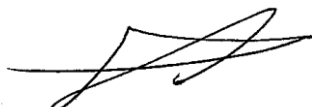

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

КУЗЬМАК ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 336.71

**ДІЄВІСТЬ МІЖБАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ
У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі банківського менеджменту та обліку Тернопільського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Гуцал Ігор Степанович,
Тернопільський національний економічний
університет, завідувач кафедри
банківського менеджменту та обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васюренко Олег Володимирович,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”, проректор;

кандидат економічних наук, доцент
Івасів Ігор Богданович,
Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана,
доцент кафедри банківської справи

Захист дисертації відбудеться 19 грудня 2008 р. о 15.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “ ____ ” _____ 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах трансформації економіки України дослідження стану банківської системи та міжбанківських відносин набуває особливого значення. Це зумовлюється істотним підвищенням вимог до банківської системи, її кредитно-інвестиційного потенціалу, стійкості та ліквідності.

На сьогодні вітчизняний ринок міжбанківських кредитів являє собою один із ключових сегментів фінансового ринку. А міжбанківський кредит займає особливе місце в системі кредитних відносин і має значний вплив на розвиток банківської системи в цілому. Потоки міжбанківських кредитів зачіпають інтереси багатьох галузей господарювання, а також взаємодіють з ринком цінних паперів та валютним ринком. З усіх існуючих на сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, оскільки банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів як оперативне джерело ресурсів для активних операцій на інших сегментах фінансового ринку. Однією з характеристик міжбанківських кредитів є їх дієвість, тобто здатність впливати на підвищення ефективності функціонування банківської системи. Проте даним питанням у фінансовій літературі приділена незначна увага. З огляду на це особливої актуальності набуває подальше удосконалення механізму міжбанківського кредитування та окреслення основних факторів, що визначають дієвість міжбанківських кредитів.

Значний внесок у розгляд питань міжбанківського кредитування зробили сучасні економісти заходу С. Л. Брю, Е. Долан, В. Лексіс, К. Р. Маконелл, Ф. Мишкін, Н. Г. Менк'ю, Е. Рід, П. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Й. Фрідман, М. Шумпетер та інші. Дослідженню теорії і практики міжбанківського кредитування сприяють праці вітчизняних вчених-економістів: А. Спіфанова, А. Мороза, М. Савлука, О. Васюренка, С. Мочерного, І. Сала, І. Гуцала, О. Дзюблюка, І. Івасіва, В. Лагутіна, В. Стельмаха, Р. Тиркала.

Серед російських вчених слід відзначити праці Л. Абалкіна, Е. Бірюкова, С. Гагаріна, Л. Дробозіної, А. Івасенка, Т. Єсіна, Ю. Зеленського, Г. Коробової, А. Косого, О. Лаврушина, О. Лакшиної, Д. Левченка, Ю. Нікольського, К. Тагірбекова, В. Усоскіна та інших. Однак переважна більшість авторів досліджують або окремі аспекти функціонування міжбанківських кредитів, або особливості дії ринку міжбанківських кредитів на певних етапах економічного розвитку країни.

За таких обставин поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблем організації та розвитку ринку міжбанківських кредитів для забезпечення стабільності функціонування банківської системи України слід вважати особливо актуальним напрямом дослідження, широке практичне використання результатів якого дозволить підвищити ефективність банківської діяльності загалом. Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значимість та практичну спрямованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри банківського менеджменту та обліку Тернопільського національного економічного університету як складова теми “Дослідження і розробка науково-методичних основ обліку, аналізу та аудиту в комерційних банках України” (№ держ. реєстрації 0102U007218) при підготовці розділу “Кредитний механізм в економіці України”.

Роль автора у виконанні цієї теми полягала у здійсненні розробок, пов'язаних із удосконаленням механізму функціонування ринку міжбанківських кредитів, механізмів рефінансування банків з боку Національного банку України, а також визначенням факторів, що обумовлюють дієвість міжбанківських кредитів.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ міжбанківського кредитування та удосконалення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення дієвості міжбанківських кредитів у контексті розвитку банківської системи.

Відповідно до поставленої мети визначено сукупність завдань, спрямованих на її досягнення:

- уточнити сутність міжбанківського кредиту, його особливості та види;
- виокремити та обґрунтувати функції міжбанківського кредиту;
- дослідити інструменти міжбанківського кредитування;
- визначити сутність дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи;
- виокремити та обґрунтувати фактори, що обумовлюють дієвість міжбанківських кредитів на макрорівні та мікрорівні;
- проаналізувати діючу в Україні практику міжбанківського кредитування та сформулювати пропозиції щодо напрямів удосконалення організаційного забезпечення ринку міжбанківських кредитів;
- дослідити вплив ліквідності банків, рентабельності активів та капіталу, активності залучення позик, мультиплікатора капіталу на обсяг залучених міжбанківських кредитів з метою досягнення визначених цілей виходу на міжбанківський кредитний ринок;
- удосконалити механізм рефінансування банків з боку Національного банку України;
- визначити заходи щодо підвищення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між банками з приводу перерозподілу вартості у грошовій формі для забезпечення розвитку банківської системи.

Предметом дослідження є інструментарій забезпечення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи України.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали основні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних

та зарубіжних вчених, в яких досліджувалися питання міжбанківського кредитування.

У процесі дослідження використано наступні методи наукового пізнання: системний аналіз – при визначенні основних сутнісних моментів міжбанківського кредитування та ринку міжбанківських кредитів; метод аналізу і синтезу – для оцінки ролі і функцій міжбанківського кредиту у банківській системі та економіці в цілому; статистичні спостереження – для формування бази даних щодо надання та отримання міжбанківських кредитів; статистичні групування – для визначення закономірностей, факторів впливу на обсяги залучення міжбанківських кредитів; кореляційно-регресійний аналіз – для виявлення залежності обсягу залучених міжбанківських кредитів від чинників, які впливають на можливість банку використовувати дане джерело ресурсів; абстрактно-логічний метод – для теоретичних узагальнень і формування висновків; системно-структурний аналіз – для оцінки стану міжбанківського кредитування та розробки пропозицій щодо розвитку ринку міжбанківських кредитів; розрахунково-конструктивний метод – при розробці пропозицій щодо удосконалення інфраструктури міжбанківського кредитного ринку, обґрунтуванні напрямів розвитку та активізації механізму рефінансування, розробці концепції формування сучасного кадрового потенціалу для роботи на ринку.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти щодо регулювання банківської діяльності, матеріали та щорічна звітність діяльності банківської системи, дані Національного банку України та комерційних банків, періодичні та монографічні видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в таких основних положеннях:

вперше:

- сформульовано поняття “дієвість міжбанківських кредитів”, під яким слід розуміти здатність міжбанківського кредитування впливати на підвищення ефективності функціонування банківської системи шляхом перерозподілу грошових потоків між банками. На макроекономічному рівні дієвість міжбанківських кредитів виявляється через механізм грошово-кредитного регулювання, на мікрорівні – через організацію взаємного кредитування банків. Такий підхід дозволив визначити фактори, що забезпечують дієвість міжбанківського кредитування на різних рівнях, які слід враховувати при розробці та удосконаленні елементів ринку міжбанківських кредитів на кожному етапі функціонування економічної системи;

удосконалено:

- економічний зміст поняття “міжбанківський кредит” як сукупності економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником з приводу руху позикового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій, забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України та підвищення ліквідності. Такий підхід, на противагу іншим, зосереджує увагу не лише на сутності кредитних відносин, які виникають між банками,

але й підкреслює особливе значення міжбанківських кредитів у діяльності банків;

- процес реалізації функцій міжбанківського кредиту щодо підтримання ліквідності банків, розширення ресурсної бази, індикатора кризових ситуацій. Такий процес вказує на ключову роль дієвості міжбанківських кредитів на стійкість банківської системи;
- систему довгострокового рефінансування банків для підтримки малого та середнього бізнесу шляхом розробки стандартів кредитування через надання кредитів уповноваженим банкам, які мають відповідну філіальну мережу, адекватний розмір капіталу та досвід роботи з малим і середнім бізнесом;

набули подальшого розвитку:

- порядок оцінки впливу показників ліквідності банків, рентабельності активів та капіталу, активності залучення позик, мультиплікатора капіталу на обсяг залучених міжбанківських кредитів банками України. Кореляційно-регресійний аналіз даної залежності дає змогу стверджувати про необхідність міжбанківського кредитування при управлінні ліквідністю та фінансовою стійкістю комерційних банків;
- класифікація видів міжбанківського кредиту через запровадження наступних ознак: суб'єкти міжбанківського кредитування; платність; порядок надання; валюта операцій; забезпечення, що дозволяє більш повно охопити і систематизувати увесь спектр видів міжбанківського кредиту;
- науково-методичний підхід до організації ринку міжбанківських кредитів в Україні, який передбачає створення Міжбанківського кредитного об'єднання як єдиного інформаційно-торгового середовища для забезпечення оперативності узгодження попиту та пропозиції на кредитні ресурси. Даний підхід дасть змогу досягти достатнього рівня ефективності функціонування банків в умовах конкурентного середовища та динамічного розвитку ринку міжбанківських кредитів.

Практичне значення одержаних результатів. Результатом вирішення поставлених у дисертації завдань є розробка сукупності пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи України, які охоплюють такі положення: 1) обґрунтування необхідності створення міжбанківського кредитного об'єднання, тобто єдиного інформаційно-торгового середовища для всіх учасників ринку міжбанківських кредитів; 2) пропозиції щодо створення міжбанківського електронного магазину для забезпечення оперативності узгодження попиту та пропозиції на міжбанківські кредити; 3) рекомендації щодо впровадження надкоротких кредитів рефінансування для підтримання короткострокової ліквідності банківських установ; 4) механізм організаційного забезпечення дієвості міжбанківських кредитів.

Основні положення і рекомендації, сформульовані у дисертації, отримали схвальну оцінку та прийняті до впровадження Управлінням Національного

банку України в Рівненській області (довідка від 19.06.2007 № 22-003/1427), Управлінням Національного банку України в Тернопільській області (довідка від 12.09.2008 № 14016/163), Комерційним банком “Західінкомбанк” (довідка від 11.07.2007 № 3-2709).

Основні наукові результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Європейського університету при викладанні дисциплін “Гроші та кредит”, “Банківські операції”, “Центральний банк та грошово-кредитна політика”, “Кредитування та контроль” (довідка про впровадження від 29.05.2007 № 181/01).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею автора. В ній розкритий авторський підхід до розв’язання проблем забезпечення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є особистими розробками і одержані дисертантом самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи обговорено та схвалено на науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція “Економічні та гуманітарні проблеми розвитку суспільства в третьому тисячолітті” (м. Рівне, 2003 р.), Міжнародна науково-теоретична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” (м. Тернопіль, 2004 р.), Друга Всеукраїнська науково-практична конференція “Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку” (м. Київ, 2004 р.), Друга всеукраїнська науково-практична конференція вчених, викладачів та практичних працівників “Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій” (м. Вінниця, 2004 р.), Друга міжнародна науково-практична конференція “Образование и наука без границ – 2005” (м. Прага, 2005 р.); Третя міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006” (м. Дніпропетровськ, 2006 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Фінансова система України: становлення та розвиток” (м. Острог, 2008 р.).

Публікації. За результатами виконаних досліджень опубліковано 18 наукових праць, у тому числі 13 – у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 5,3 друк. арк., що належать автору особисто, з них у фахових виданнях – 4,77 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з них 199 сторінок основного тексту. Дисертація містить 19 таблиць на 14 сторінках, 32 рисунки на 19 сторінках, список використаних джерел, що включає 198 найменувань, на 15 сторінках, і 7 додатків на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретичні основи дослідження дієвості міжбанківського кредитування**” узагальнено підходи до з’ясування суті міжбанківського кредитування, розглянуто місце та роль міжбанківського кредиту у джерелах поповнення ресурсної бази банків, визначено економічну сутність дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи та досліджено еволюцію ринку міжбанківських кредитів в Україні.

Проведені у роботі дослідження підтвердили відсутність в економічній літературі єдиної думки щодо трактування поняття міжбанківського кредиту. На основі узагальнень різних підходів до визначення цього поняття запропоновано власне бачення сутності міжбанківського кредиту як сукупності економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником з приводу руху позикового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій, забезпечення виконання резервних вимог та підвищення ліквідності.

Міжбанківські кредити є основою для реалізації міжбанківських кредитних відносин, реалізація яких складає процес міжбанківського кредитування. Відповідно міжбанківське кредитування здійснюється на ринку міжбанківських кредитів. Необхідність належного теоретичного обґрунтування процесу міжбанківського кредитування, а також формування адекватної теоретичної бази і понятійного апарату призвели до об’єктивної потреби у визначенні понять “ринку міжбанківських кредитів” та “міжбанківське кредитування”. У зв’язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід розуміти як частину ринку позикових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування. Запропоновано розглядати міжбанківське кредитування як процес надання банку-позичальнику міжбанківських кредитів, що включає сукупність механізмів реалізації міжбанківських кредитних відносин.

У роботі визначено ряд переваг міжбанківського кредитування над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків, а саме: 1) надійність повернення позичених коштів, на відміну від інших позичальників, значно вища, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками; 2) швидкість отримання (мобільність), адже в разі виникнення потреби у ресурсах можна в будь-який момент отримати кошти від інших банків, які мають вільні кошти; 3) короткостроковий характер – на відміну від інших джерел поповнення ресурсної бази, міжбанківські кредити в разі необхідності можна залучати на досить короткий термін.

Враховуючи те, що на сьогодні відсутні єдині підходи до класифікації міжбанківських кредитів, у дисертації запропоновано поділити їх через виокремлення наступних ознак: суб’єкти міжбанківських кредитних відносин (надані комерційними банками та Національним банком України); платність (з ринковою, пільговою та підвищеною відсотковою ставкою); порядок надання (прямі

і непрямі); валюта операцій (національна, іноземна та банківські метали); забезпечення (забезпечені та незабезпечені).

У дисертаційному дослідженні виокремлено та обґрунтовано особливі функції міжбанківського кредиту: підтримання ліквідності банків, розширення ресурсної бази, індикатор кризових ситуацій. Можливість залучення додаткових коштів на міжбанківському кредитному ринку є одним із способів підтримки ліквідності, і відповідно, платоспроможності банку. Це зумовлено тим, що міжбанківський кредит є найбільш оперативним та доступним джерелом коштів порівняно з іншими джерелами. При залученні міжбанківського кредиту у банку-позичальника відповідно відбувається розширення ресурсної бази. Так, банк-кредитор отримує прибуток у вигляді процента за міжбанківський кредит, а банк-позичальник – необхідні кошти для задоволення потреб клієнтів. З усіх наявних на сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, оскільки банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів як оперативне джерело засобів для активних операцій в інших сегментах фінансового ринку. Тому міжбанківські кредити є своєрідним барометром стану фінансового ринку в цілому.

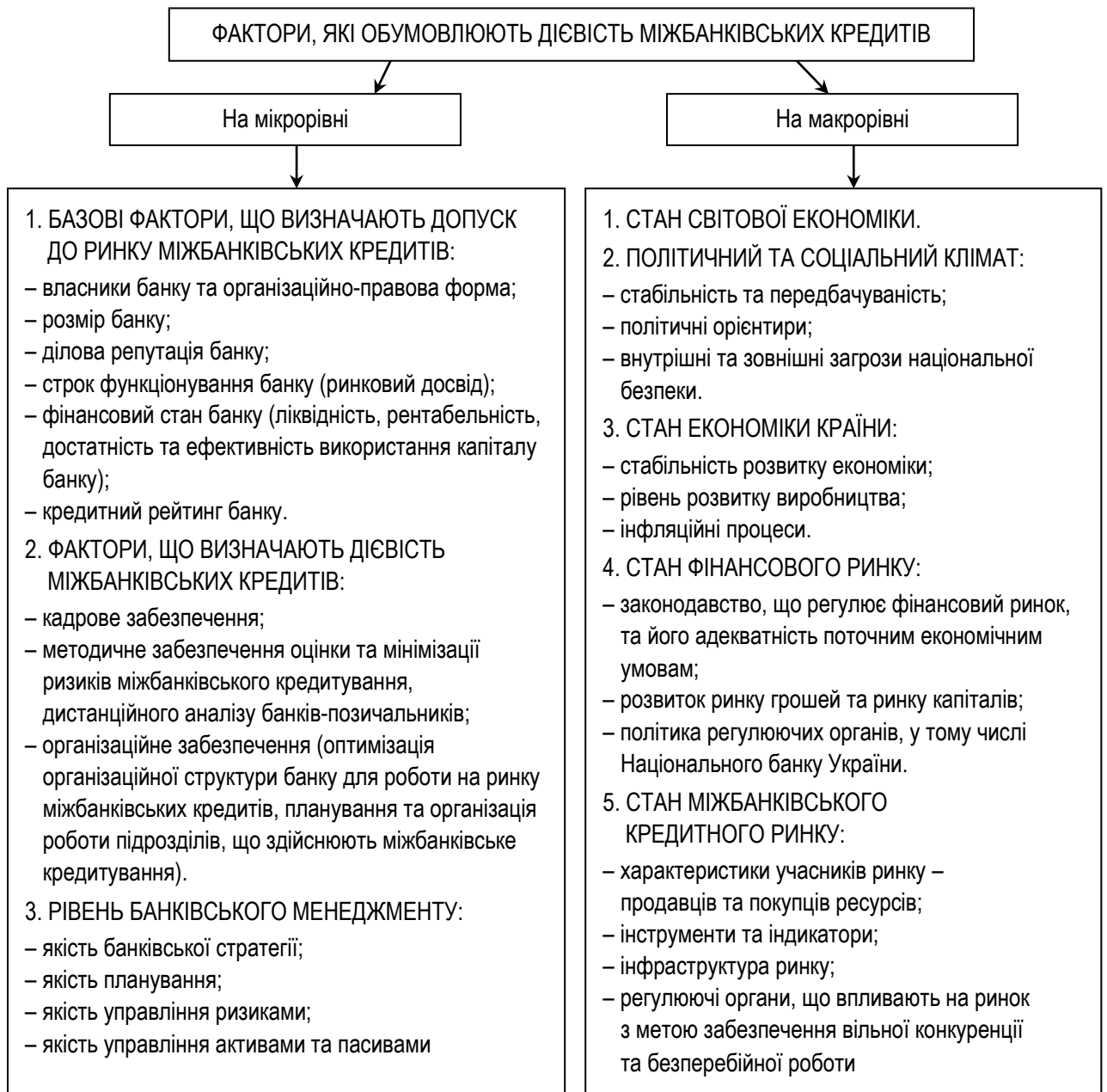
При здійсненні операцій з міжбанківського кредитування використовуються різні фінансові інструменти. Ці інструменти на сьогодні класифікуються як інструменти комерційних банків (овердрафт за кореспондентськими рахунками, які відкриті в інших банках; міжбанківські кредити; міжбанківські депозити; депозитні сертифікати; операції репо) та інструменти Національного банку (операції рефінансування; стабілізаційні кредити; операції своп; операції репо; депозитні операції).

Проблему підвищення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи України неможливо вирішити без належного теоретичного обґрунтування цього процесу, що викликає об'єктивну потребу у визначенні поняття “дієвість міжбанківських кредитів” як окремої дефініції. У дисертаційному дослідженні запропоновано авторський підхід до визначення поняття “дієвості міжбанківських кредитів”, яке слід розглядати як здатність міжбанківських кредитів впливати на підвищення ефективності функціонування банківської системи шляхом перерозподілу грошових потоків між банками.

Ураховуючи особливості міжбанківського кредиту, в роботі виділені фактори, що обумовлюють дієвість міжбанківських кредитів (рис. 1).

За роки незалежності нашої держави міжбанківське кредитування та ринок міжбанківських кредитів пройшли складний шлях формування. Діючі в Україні кредитні відносини між Національним банком України і комерційними банками мали не ринковий, а адміністративний характер. При цьому емісійні кредити надавалися за пільговими процентними ставками, які були значно нижчими, ніж темпи інфляції, що призвело до значного зростання інфляції. У зв'язку з цим Національний банк України розширив інструменти рефінансування. У процесі розвитку міжбанківського кредитування в Україні автор виді-

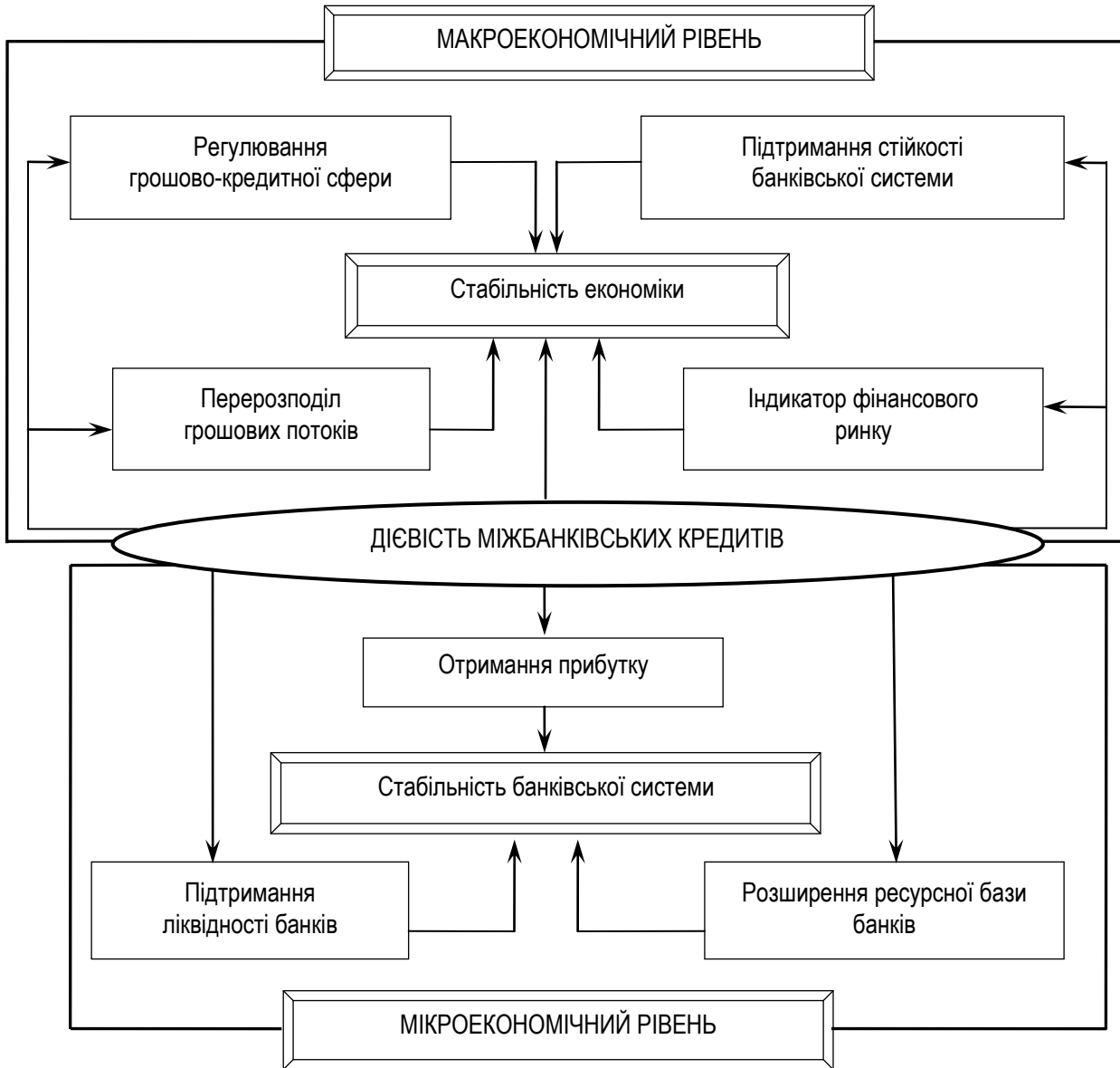
ляє чотири етапи його становлення, які характеризують основні напрями реалізації грошово-кредитної політики держави.

Рис. 1. Фактори, що обумовлюють дієвість міжбанківських кредитів

У другому розділі “Вплив дієвості міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи України” досліджено наукові підходи до визначення дієвості міжбанківських кредитів, проаналізовано стан міжбанківського кредитування комерційними банками України та досліджено дієвість міжбанківських кредитів Національного банку України.

Ринок міжбанківських кредитів функціонує на двох рівнях (макроекономічному та мікроекономічному), тому і дієвість міжбанківських кредитів розглянуто теж на двох рівнях (рис.2).

Рис. 2. Дієвість міжбанківських кредитів

Дієвість міжбанківських кредитів на мікрорівні є не менш важливою, адже ринок міжбанківських кредитів відіграє вирішальну роль у забезпеченні банків кредитними ресурсами у процесі управління їх ліквідністю. Крім того, встановлено, що дієвість міжбанківських кредитів на мікроекономічному рівні проявляється через виконання функцій міжбанківського кредиту з розширення ресурсної бази банків та підтримання ліквідності.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що підвищення дієвості міжбанківських кредитів дасть змогу, з одного боку, підвищити ефективність фу-

нкціонування банківської системи країни, а з іншого – сприятиме розвитку вітчизняної економіки в цілому.

На сучасному етапі міжбанківське кредитування займає особливе місце в економіці, оскільки є не лише додатковим джерелом коштів для підтримання ліквідності комерційних банків, а й визначає фінансову стабільність як банківської системи, так і економіки в цілому.

У роботі проаналізовано вітчизняний ринок міжбанківських кредитів та здійснюваний на ньому процес міжбанківського кредитування. Встановлено, що за обсягами, структурою та інструментами національний ринок міжбанківських кредитів значно відрізняється від ринків розвинених країн, а розвиток операцій банків з міжбанківськими кредитами знаходиться на відносно низькому рівні.

Проведений аналіз свідчить, що поки що в Україні міжбанківські кредити є лише короткостроковим інструментом, адже їх частка постійно була більшою 70 % у зальному обсязі операцій на ринку міжбанківських кредитів під час всього досліджуваного періоду.

У результаті проведеного аналітичного дослідження встановлено, що за сучасних умов міжбанківський кредит є одним з основних інструментів, використовуючи який, комерційні банки можуть реально розв'язувати проблеми поточної ліквідності та додержання окремих економічних нормативів, що регулюють банківську діяльність. Так, на основі використання методів групування та багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу виявлено вплив факторів на коефіцієнт залучених міжбанківських кредитів і визначено щільність зв'язку між ними (табл. 1).

Таблиця 1

**Залежність коефіцієнта залучених міжбанківських кредитів
комерційних банків України від визначених чинників**

Показник	Групи комерційних банків за коефіцієнтом залучених міжбанківських кредитів, %			
	I (до 130,3)	II (130,31–260,52)	III (260,53–390,8)	IV (390,81–521,0)
Кількість банків у групі, од.	132	18	7	5
Коефіцієнт залучених міжбанківських кредитів в середньому по групі (У), %	47,56	196,66	301,56	464,62
Ліквідність (X1), %	151,65	115,68	112,83	110,29
Рентабельність активів (X2), %	1,72	1,66	0,83	- 0,41
Мультиплікатор капіталу (X3), тис. грн.	5,32	8,01	9,80	11,01
Рентабельність капіталу (X4), %	0,77	6,51	14,67	17,47
Коефіцієнт активності залучення позик (X5), %	90,69	88,83	86,62	73,88
Достатність капіталу банку (X6), %	27,10	13,38	11,17	9,31

Про кількісні показники впливу факторів на коефіцієнт залучених міжбанківських кредитів свідчить багатofакторна кореляційно-регресійна модель, а саме:

$$Y = 228,756 - 0,111x_1 - 3,714x_2 + 20,043x_3 + 0,97x_4 - 2,673x_5 - 1,778x_6;$$

$$R = 0,583; \quad D = R^2 = 0,34.$$

Коефіцієнт кореляції $R = 0,583$ свідчить про досить тісний зв'язок врахованих факторів із результативною ознакою, а сукупний коефіцієнт детермінації $D = 0,34$ показує, що зміни рівня коефіцієнта залучених міжбанківських кредитів на 34,0 % залежать від досліджуваних факторів.

Активним учасником ринку міжбанківських кредитів виступає Національний банк України. Наявність альтернативи ресурсам комерційних банків та достатніх у кількісному відношенні джерел рефінансування є умовою для функціонування всіх секторів грошового ринку.

Особливе значення Національного банку України у дієвості міжбанківського кредитування належить довгостроковому рефінансуванню банків для підтримки малого та середнього бізнесу. Адже розробка стандартів кредитування та регулювання оптимізації ризиків шляхом надання уповноваженим банкам є тими дієвими інструментами, які здатні впливати на розвиток та розширення функціонування малого та середнього бізнесу в Україні. Основними умовами у виборі уповноважених банків повинні бути: достатність власного капіталу, ліквідність та фінансова стійкість банків, наявність широкої філіальної мережі, достатність досвіду роботи з даними клієнтами.

Таким чином, у результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна стверджувати, що для активізації роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно вжити ряд заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку міжбанківських кредитів, вдосконалити інструменти рефінансування.

У третьому розділі “**Основні напрями підвищення дієвості міжбанківського кредитування**” визначено та обґрунтовано пропозиції щодо організації ринку міжбанківських кредитів в Україні, вдосконалення процесу міжбанківського кредитування, механізму рефінансування комерційних банків та цінних індикаторів міжбанківського кредитного ринку.

У розділі доведено, що з розвитком ринкових відносин та удосконаленням механізмів ринкового саморегулювання, поглибленням ліквідності банківської системи посилюється необхідність у широкому використанні міжбанківського кредитування для забезпечення розвитку банківської системи та економіки в цілому. У зв'язку з цим відсутність розгалуженої інфраструктури ринку міжбанківських кредитів стримує розвиток міжбанківського кредитування в Україні.

Особливе місце в цьому розділі відведено розробці дієвих заходів щодо переходу від простої форми ринку міжбанківських кредитів до розгорнутої, тобто пропонується організаційне забезпечення ринку міжбанківських кредитів (рис. 3). З огляду на це автор вважає за доцільне створення міжбанківського кредитного об'єднання, стратегічною ціллю якого було б формування в Україні єдиного інформаційно-торгового середовища організації купівлі-продажу міжбанківських кредитів, тобто відкритого для всіх потенційних учасників міжбанківського кредитного ринку. Дана модель організації міжбанківського кредитного ринку забезпечить єдиний порядок укладання та виконання фінансових договорів як на регіональному, так і на державному рівні. Зокрема, Міжбанківське кредитне об'єднання на основі єдиної інформаційної системи зможе охопити всю країну, підвищити надійність міжбанківських кредитних операцій, здійснити широкий перелив вільних кредитних ресурсів між регіонами та секторами економіки, збільшити масу працюючих кредитних ресурсів.

Розвиток міжбанківського кредитування можливий за умови зниження банківських ризиків при здійсненні міжбанківських кредитних операцій. У зв'язку з цим аргументовано необхідність застосування механізму безперечного списання коштів з коррахунку банку-позичальника у разі невиконання зобов'язань щодо погашення міжбанківських кредитів, введення укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку, що дозволить знизити ризики значних коливань відсоткових ставок на ринку міжбанківських кредитів.

У дисертації підкреслено, що серед інструментів на ринку міжбанківських кредитів основне місце відводиться інструментам Національного банку України. Так, ступінь участі НБУ в попередженні криз банківської системи багато в чому залежить від існуючої системи рефінансування комерційних банків, а саме від вирішення такого технічного питання, як надання надкоротких кредитів, які є необхідними для завершення міжбанківських розрахунків і платежів. У зв'язку з цим запропоновано введення у використання Національним банком внутрішньоденних кредитів. Застосування таких кредитів дасть змогу забезпечити безперебійність функціонування платіжної системи та підтримання ліквідності комерційних банків. Відсутність джерела надкоротких позичкових коштів при слабкому ринку міжбанківських кредитів спонукає комерційні банки підтримувати достатні залишки коштів на кореспондентських рахунках в Національному банку для перестраховування від кризових ситуацій.

Іншим важливим напрямком у забезпеченні дієвості механізму рефінансування в Україні є оптимізація відсоткових ставок за інструментами Національного банку. Так, для ефективного управління ціною ресурсів Національного банку на сьогоднішньому етапі, з одного боку, повинен бути значно вужчий процентний коридор за інструментами рефінансування, а з іншого – дещо вищі процентні ставки за депозитами Національного банку. Такий підхід сприятиме зменшенню надлишкових резервів та одночасно збільшуватиме попит на інструменти рефінансування, тим самим підвищуючи їх значення.

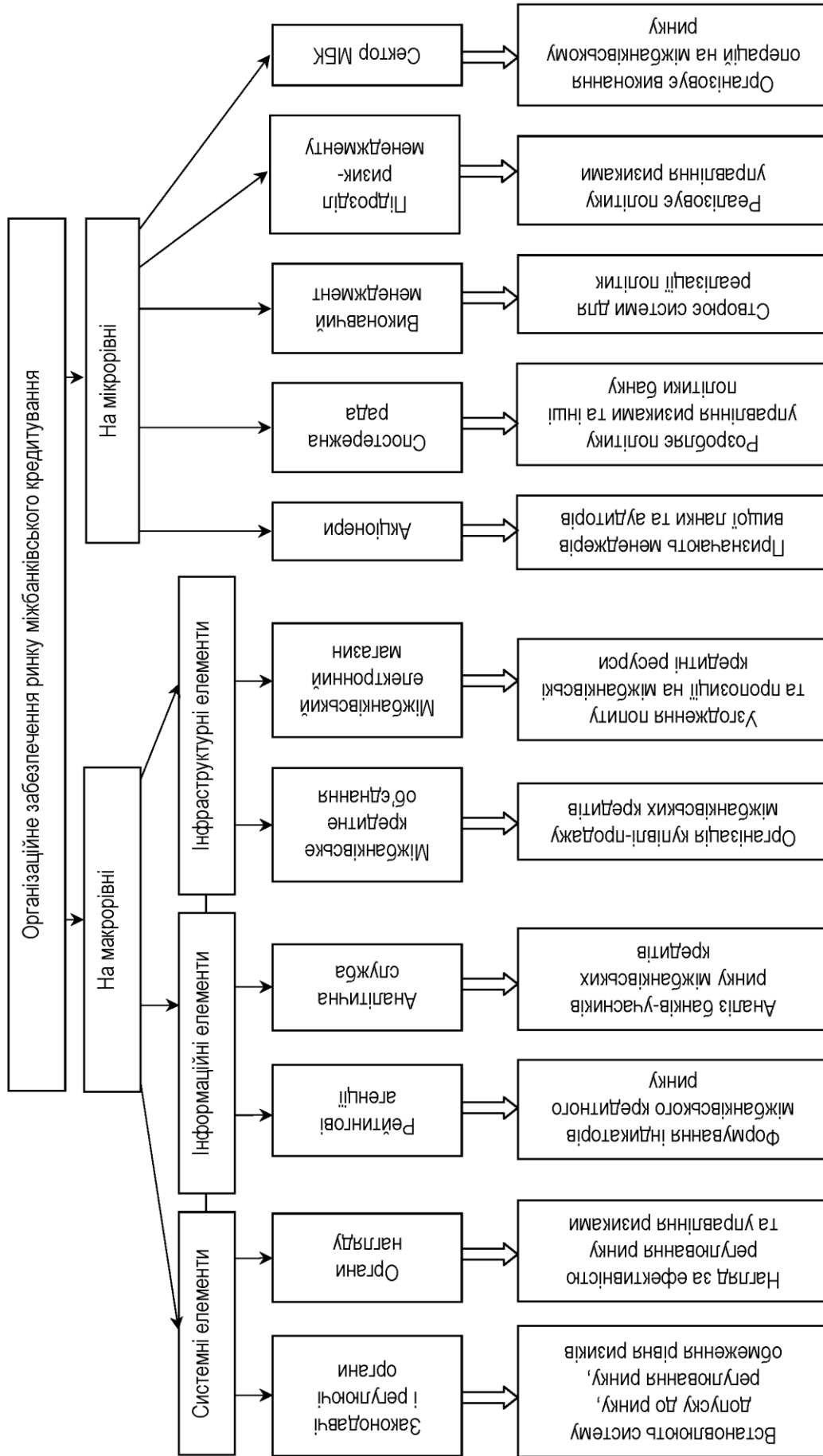

Рис. 3. Схеми організаційного забезпечення ринку міжбанківського кредитування

Перспективними напрямками оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування, який повинен складатися з кредитного, інформаційного та аналітичного відділів. Запропонована організаційна структура міжбанківського кредитного процесу, заснована на розмежуванні функцій між відділами сектора міжбанківського кредитування, є дієвим засобом підвищення ефективності міжбанківських кредитних операцій. З її впровадженням очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, вдосконалиться система внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, в свою чергу, дасть змогу знизити їх рівень, а отже сприятиме розвитку міжбанківського кредитування.

Автором наведені аргументи щодо необхідності вдосконалення формування цінних індикаторів на міжбанківському кредитному ринку. Адже виконання міжбанківськими відсотковими ставками своєї індикативної функції визначається не лише функціональною роллю ринку міжбанківських кредитів, але і масштабами його розвитку. Значного імпульсу розвитку дієвості міжбанківського кредитування надали б: приведення терміну розрахунку вітчизняних індикаторів до світових параметрів, вдосконалення вибірки комерційних банків та розрахунок індикаторів за банками “першої групи” та “другої групи”, тобто більш-менш надійними позичальникам. Безумовно, це повинно проходити паралельно з застосуванням методологічних новацій, пов’язаних з формуванням індикаторів міжбанківського ринку. Таким чином, вдосконалення існуючої системи обрахунків індикаторів міжбанківського ринку повинно відбуватися виходячи із наступних принципів: об’єктивне відображення ринкової ситуації, що склалася, можливість порівняння індикаторів українського ринку з загальноприйнятими міжнародними нормами, практична цінність індикаторів для аналізу та регулювання ринку.

Отже, виділені напрями розвитку міжбанківського кредитування в Україні, з нашої точки зору, сприятимуть становленню якісно нових взаємин між комерційними банками на ринку міжбанківських кредитів, а також підтриманню стабільності банківського сектора та економіки в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання підвищення дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та задач дослідження і дають підставу зробити наступні висновки:

1. На сучасному етапі міжбанківське кредитування є одним із ключових сегментів в системі кредитних відносин. На основі критичної оцінки існуючих в економічній літературі точок зору економістів щодо визначення поняття “міжбанківський кредит” запропоновано суть даного економічного поняття визначити як сукупність економічних відносин між банком-кредитором та банком-

позичальником з приводу руху позичкового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій, забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України та підвищення ліквідності.

2. Запропоновано уточнену класифікацію міжбанківських кредитів шляхом виокремлення наступних ознак: суб'єкти міжбанківських кредитних відносин, платність, порядок надання, валюта операцій, забезпечення. Зазначений підхід, порівняно з існуючими, дозволяє більш повно охопити і систематизувати увесь спектр видів міжбанківського кредиту.

3. Визначено та обґрунтовано функції міжбанківського кредиту, зокрема: підтримання ліквідності банківської системи; розширення ресурсної бази та індикатора кризових ситуацій. Адже сутність міжбанківського кредиту виявляється у його функціях, розкриття яких дозволяє встановити зв'язок даного поняття з системою економічних відносин.

4. Розширено класифікацію інструментів міжбанківського кредитування шляхом поділу на інструменти комерційних банків та інструменти Національного банку для ефективної організації роботи комерційних банків з міжбанківськими кредитами, зокрема для розробки нормативно-інструктивного забезпечення.

5. Міжбанківський кредит здійснює значний вплив на розвиток банківської системи, а також на фінансовий ринок та економіку в цілому. У дисертаційному дослідженні з'ясовано суть дієвості міжбанківських кредитів, яку слід розглядати як здатність міжбанківських кредитів впливати на ефективність функціонування та стійкість банківської системи шляхом перерозподілу грошових потоків між банками.

6. Як показало дослідження, норми чинного законодавства щодо міжбанківського кредитування не відповідають сучасним вимогам, що не забезпечує сталого функціонування ринку міжбанківських кредитів, а відтак, і розвитку банківської системи. Запропоновано вирішувати дану проблему шляхом зміцнення нормативної бази шляхом: прийняття Національним банком Положення "Про міжбанківський кредит", яке повинно регулювати міжбанківські кредитні відносини між комерційними банками, охопити всі міжбанківські кредитні інструменти; визначення відповідальності і банку-позичальника і банку-кредитора, встановлення кваліфікаційних вимог до працівників на ринку міжбанківських кредитів, визначення вимог до складання міжбанківських кредитних угод; доповнення переліку нормативних документів, котрі повинен мати комерційний банк, що здійснює міжбанківські кредитні операції.

7. На основі виявлених і проаналізованих кількісних та якісних тенденцій, які на сьогодні переважають на ринку міжбанківських кредитів, у дисертаційному дослідженні визначено організаційні та економічні напрямки удосконалення системи міжбанківського кредитування, що сприятимуть залученню в оборот надлишкової ліквідності комерційних банків та підвищенню ефективності використання банківських ресурсів, зниженню ризиків коливань відсоткових ставок за міжбанківськими кредитами, а саме: введення укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку за міжбанківськими

кредитами та запровадження нового виду забезпечення даних кредитів – безперечного списання з кореспондентського рахунку банку-позичальника коштів у разі невиконання ним своїх зобов'язань щодо міжбанківського кредитування.

8. Наявність розгалуженої інфраструктури ринку міжбанківських кредитів є одним з основних напрямів розвитку міжбанківського кредитування. У дисертаційній роботі обґрунтовано формування моделі організованого міжбанківського кредитного ринку, зокрема запропоновано створення міжбанківського кредитного об'єднання, стратегічною ціллю якого було б формування в Україні єдиного інформаційно-торгового середовища міжбанківських кредитів, а також відкриття міжбанківського електронного магазину для забезпечення оперативності узгодження попиту та пропозиції на міжбанківські кредити.

9. Одним із напрямів підвищення ефективності міжбанківських кредитних операцій є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку. У роботі обґрунтовано необхідність створення сектора міжбанківського кредитування, який повинен складатися з кредитного, інформаційного та аналітичного відділів з розмежуванням функцій у процесі міжбанківського кредитування.

10. Вдосконалення та активізація використання інструментів рефінансування Національного банку України необхідні для підтримання стійкості банківської системи та попередження банківських криз. Запропоновано наступні напрями удосконалення механізму рефінансування: запровадження у використання внутрішньоденних кредитів рефінансування; розширення переліку можливого забезпечення даних кредитів шляхом активізації політики рефінансування під заставу корпоративних цінних паперів та кредитних зобов'язань підприємств. Адже недостатній рівень рефінансування центральним банком країни значно обмежує кредитну активність комерційних банків.

11. Ринок міжбанківських кредитів потребує кваліфікованого підходу, то ж однією з умов успішного функціонування та розвитку міжбанківського кредитування є ефективна робота з персоналом. Обґрунтовано необхідність розробки процесу ефективної кадрової політики комерційних банків, а саме: визначення пріоритетів кадрової політики, вдосконалення посадових інструкцій і технологій роботи працівників, які працюють на ринку міжбанківських кредитів; розробка класифікатора видів навчання для підвищення кваліфікації даних працівників в розрізі їх функціональної спеціалізації; проведення атестації.

12. Запропоновано шляхи вдосконалення формування цінних індикаторів міжбанківського кредитного ринку, а саме: запропоновано, щоб ставка KIBOR розраховувалась на основі мінімальних ставок, за якими першокласним позичальникам можуть надати міжбанківський кредит інші комерційні банки, виходячи з поточної ситуації на ринку міжбанківських кредитів; розраховувати індикатори окремо для першокласних позичальників та для інших банків-позичальників.

Таким чином, теоретичне обґрунтування сутності та механізму міжбанківського кредитування, а також визначення ключових практичних засад оптимізації роботи банків на ринку міжбанківських кредитів дали змогу сформулювати в дисертації цілісну, ґрунтовну концепцію удосконалення

міжбанківського кредитування для ефективного функціонування банківської системи України та гармонізації її розвитку з завданням щодо стимулювання інтенсивного економічного зростання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Кузьмак О. М. Міжбанківське кредитування: особливості та роль у банківській діяльності / О. М. Кузьмак // Наукові записки Острозької академії. – 2003. – № 4. – С. 86–93. – (Серія “Економіка”), 0,4 друк. арк.
2. Кузьмак О. М. Рефінансування як інструмент ринку міжбанківських кредитів в Україні / О. М. Кузьмак // Вісник УДУВГП. – 2003. – № 4(23). – С. 43–49. – (Серія “Економічні науки”), 0,31 друк. арк.
3. Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів: зміст і чинники / О. М. Кузьмак // Економіка і управління. Науковий журнал. – 2004. – № 3. – С. 62–66, 0,32 друк. арк.
4. Кузьмак О. М. Довгострокові кредити на міжбанківському кредитному ринку України: міф чи реальність / О. М. Кузьмак // Вісник УДУВГП. – 2004. – № 2(26). – С. 96–102. – (Серія “Економічні науки”), 0,24 друк. арк.
5. Кузьмак О. М. Короткострокові кредити – дієвий інструмент системи рефінансування центрального банку / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2004. – № 3(27). – С. 48–54. – (Серія “Економічні науки”), 0,35 друк. арк.
6. Кузьмак О. М. Міжбанківські кредити в Україні: еволюція розвитку та проблеми сучасності / О. М. Кузьмак // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ. – 2005. – № 206. – Т. 1. – С. 207–215, 0,32 друк. арк.
7. Кузьмак О. М. Облікова ставка Національного банку – індикатор грошово-кредитного ринку України / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2005. – № 4 (32). – С. 73–80. – (Серія “Економіка”), 0,33 друк. арк.
8. Кузьмак О. М. Ставка рефінансування: сутність та економічна роль в банківській системі / О. М. Кузьмак // Финансы, учет, банки : сб. науч. трудов. – Донецк. – 2005. – № 11. – С. 191–196, 0,38 друк. арк.
9. Кузьмак О. М. Дієвість Національного банку, як кредитора останньої інстанції в банківській системі України / О. М. Кузьмак // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ. – 2006. – № 212. – Т. 4. – С. 1016–1021, 0,3 друк. арк.
10. Кузьмак О. М. Роль та значення рефінансування у фінансовій системі України / О. М. Кузьмак // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. – 2006. – № 8. – Ч. 3. – С. 86–94. – (Серія “Економіка”), 0,4 друк. арк.
11. Кузьмак О. М. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2007. – № 2 (38). – С. 152–158. – (Серія “Економіка”), 0,4 друк. арк.

12. Кузьмак О. М. Шляхи вдосконалення механізму рефінансування в Україні / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2007. – № 3 (39). – С. 152–158. – (“Серія “Економіка”), 0,4 друк. арк.
13. Кузьмак О. М. Ефективна кадрова політика – запорука розвитку міжбанківського кредитування в Україні / О. М. Кузьмак // Финансы, учет, банки : сб. науч. трудов. – Донецк. – 2007. – № 13. – С. 72–77, 0,4 друк. арк.

Публікації в інших виданнях

14. Кузьмак О. М. Міжбанківське кредитування в Україні: проблеми розвитку / О. М. Кузьмак // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. – Рівне. – 2003. – № 4. – Ч. 2. – С. 158–162, 0,33 друк. арк.
15. Кузьмак О. М. Роль та значення операцій РЕПО у розвитку міжбанківських кредитних відносин / О. М. Кузьмак // Міжнародна науково-теоретична конференція “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2004. – С. 144–146, 0,08 друк. арк.
16. Кузьмак О. М. Value of the Credit between Banks in Development of Economy / О. М. Кузьмак // Друга всеукраїнська науково-практична конференція “Economics: Current Affairs and Development Prospects” : зб. наук. праць. – Київ, 2004. – Т. 2. – С. 92–94, 0,08 друк. арк.
17. Кузьмак О. М. Операції РЕПО – дієвий інструмент грошово-кредитної політики центрального банку / О. М. Кузьмак // Materialy II Miedzynarodowej naukowe–praktycznej konferencji “Wykształcenie i nauka bez granic – 2005”. – Т. 3. Ekonomiczne nauki. – Przemysl: Sp. Z o.o. “Nauka i studia”, 2005. – С. 48–50, 0,13 друк. арк.
18. Кузьмак О. М. Суть та об’єктивна необхідність меж міжбанківського кредиту / О. М. Кузьмак // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006”. – Дніпропетровськ, 2006. – Т. 12. – С. 25–27, 0,13 друк. арк.

АНОТАЦІЯ

Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2008.

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретичні основи та визначено шляхи удосконалення міжбанківського кредитування в Україні.

Розглянуто теоретичні аспекти міжбанківського кредитування. Сформовано основні підходи до визначення міжбанківського кредиту, міжбанківського кредитного ринку та їх особливостей в умовах перехідного періоду. Обґрунтовано

переваги міжбанківських кредитів над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків. Досліджено види міжбанківського кредиту, здійснено класифікацію інструментів міжбанківського кредитування та розглянуто специфіку його сегментів. Сформульовано специфічні функції міжбанківського кредиту. Запропоновано власне трактування дієвості міжбанківських кредитів, проведено дослідження наукових підходів до визначення дієвості міжбанківських кредитів на макро- та мікроекономічному рівнях.

Проаналізовано сучасний стан та обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення міжбанківського кредитування. Запропоновано удосконалення організації ринку міжбанківських кредитів. Внесено пропозиції щодо шляхів вдосконалення механізмів рефінансування комерційних банків та цінних індикаторів міжбанківського кредитного ринку.

Ключові слова: міжбанківський кредит, міжбанківський кредитний ринок, міжбанківське кредитування, міжбанківські кредитні відносини, дієвість міжбанківських кредитів.

АННОТАЦІЯ

Кузьмак Е. Н. Действенность межбанковских кредитов в развитии банковской системы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2008.

Диссертация посвящена научному обоснованию теоретических основ и практических рекомендаций усовершенствования действенности межбанковского кредитования в Украине.

Рассмотрены теоретические аспекты межбанковского кредитования. Сформированы основные подходы к определению межбанковского кредита, межбанковского кредитования, рынка межбанковских кредитов и их особенностей в условиях переходного периода. Доказаны преимущества межбанковских кредитов над другими источниками пополнения ресурсной базы банков. Исследованы виды межбанковского кредита, осуществлена классификация инструментов межбанковского кредитования, выделены инструменты межбанковского кредитования и инструменты рефинансирования. Сформулированы специфические функции межбанковского кредита: поддержка ликвидности банков, расширения ресурсной базы, индикатора банковских кризисов. Предложена собственная трактовка действенности межбанковских кредитов, проведено ее исследование на макро- и микроэкономических уровнях. Учитывая особенности межбанковского кредита, в работе выделены факторы, которые обуславливают действенность межбанковских кредитов.

В результате исследования эволюции развития межбанковских кредитных отношений в Украине автором предложено выделение четырех этапов развития межбанковского кредитного рынка. Проанализировано современное состояние

межбанковского кредитования. Рассмотрены особенности работы Национального банка на рынке межбанковских кредитов.

Сформулированы практические рекомендации относительно совершенствования межбанковского кредитования. Предложено усовершенствование организации рынка межбанковских кредитов путем формирования развернутой формы межбанковского кредитного рынка с помощью создания Межбанковского кредитного объединения и межбанковского электронного магазина.

Внесены предложения относительно совершенствования механизмов рефинансирования коммерческих банков путем внедрения в использование внутрисуточных кредитов рефинансирования и расширения перечня возможного обеспечения кредитов рефинансирования для обеспечения бесперебойности функционирования платежной системы и поддержки краткосрочной ликвидности в середине операционного дня.

Выделены пути совершенствования ценовых индикаторов межбанковского кредитного рынка.

Ключевые слова: межбанковский кредит, межбанковский кредитный рынок, межбанковское кредитование, межбанковские кредитные отношения, ответственность межбанковских кредитов.

SUMMARY

Kuzmak O. M. Effectiveness of the crediting among the banks in development of the banking system. It is Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences after speciality 08.00.08 – Money, Finances and Credit. – State Higher Educational Establishment the “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2008.

This dissertation work considers the theoretical bases and certainly offers the ways of improvement of the crediting among the banks in Ukraine.

The theoretical aspects of the crediting among the banks are considered. Basic approaches are formed to determine of the crediting among the banks, crediting market among the banks and their features in the conditions of transitional period. It is proved the advantages of the crediting among the banks among the other sources of addition of the resource base of banks. It is explored the types of the crediting among the banks, classification of instruments of the crediting among the banks is carried out and the specific of its segments is considered. The specific functions of crediting among the banks are formulated. The own interpretation of effectiveness of crediting among the banks is offered, the research of scientific approaches is conducted to determine the effectiveness of the crediting among the banks on macro- and to mikro- levels.

The modern condition is analysed and offered the practical recommendations in order to improve of crediting among the banks. The improvement of organization of crediting market among the banks is offered, the ways of perfection of mechanisms of refunding of commercial banks and indicators of prices of crediting market among the banks.

Key words: crediting among the banks, crediting market among the banks, effectiveness of crediting among the banks.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Гуцал Ігор Степанович

Підписано до друку 14.11.2008.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 120 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Адреса: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160

